

Delaktighet genom avlönat arbete hos personer med intellektuell funktionsnedsättning

Frida Anthoni & Victoria Stude

Examensarbete
Ergoterapi
2019

EXAMENSARBETE	
Arcada	
Utbildningsprogram:	Ergoterapi
Identifikationsnummer:	6869 6870
Författare:	Frida Anthoni & Victoria Stude
Arbetets namn:	Delaktighet genom avlönat arbete hos personer med intellektuell funktionsnedsättning
Handledare (Arcada):	Tove Werner
Uppdragsgivare:	Kårkulla
<p>I Finland finns det ca 3 000 personer med intellektuell funktionsnedsättning som har utbildning och intresse av ett avlönat arbete. De flesta av dessa personer deltar i arbetsverksamhet utan avtalsenlig lön, trots att personer med funktionsnedsättning har samma rätt till arbete som alla andra. Detta examensarbete skrivs inom projektet "Rätt till arbete för personer med intellektuell funktionsnedsättning". Projektet är ett samarbete mellan Yrkeshögskolan Arcada och Kårkulla. Att ha en roll som arbetstagare och vara sysselsatt anses i det finländska samhället ha högt värde. Genom att ha ett arbete och tjäna lön kan människan uppleva delaktighet och därmed uppnå hälsa och välbefinnande. Eftersom tidigare forskning tyder på att få personer med intellektuell funktionsnedsättning anställs till lönearbete, kan detta examensarbete visa varför dessa personer skulle gynnas av ett lönearbete. Syftet med examensarbetet är att beskriva hur personer med intellektuell funktionsnedsättning upplever delaktighet genom avlönat arbete. I detta examensarbete ligger fokus på upplevelse av delaktighet i samhället och social delaktighet. Som teoretisk referensram fungerar det inom ergoterapin centrala begreppet, delaktighet. Detta är en kvalitativ intervjustudie. Sju personer med intellektuell funktionsnedsättning som har erfarenhet av ett avlönat arbete intervjuades. Som analysmetod används en kvalitativ innehållsanalys. Resultatet visar att personer med intellektuell funktionsnedsättning genom ett avlönat arbete upplever delaktighet i samhället och social delaktighet. Delaktigheten upplevs bl.a. genom känslan att vara jämställd med andra i samhället, att tjäna lön, att höra till en social gemenskap och genom att skapa nya sociala kontakter. Som fortsatt forskning inom ergoterapin rekommenderas att undersöka hur en ergoterapeut kunde stöda och främja anställningen för personer med intellektuell funktionsnedsättning.</p>	
Nyckelord:	delaktighet, intellektuell funktionsnedsättning, arbete, anställning, lön, ergoterapi
Sidantal:	42
Språk:	Svenska
Datum för godkännande:	11.06.2019

DEGREE THESIS	
Arcada	
Degree Programme:	Occupational Therapy
Identification number:	6869 6870
Author:	Frida Anthoni & Victoria Stude
Title:	Participation through paid employment among people with intellectual disabilities
Supervisor (Arcada):	Tove Werner
Commissioned by:	Kårkulla
<p>Abstract:</p> <p>Approximately 3000 Finnish persons with an intellectual disability have an education and interest in a paid work. Even though persons with disabilities have the same right to employment as everyone else, most of the persons with intellectual disabilities don't get paid for their work. This degree thesis is written in the project "Rätt till arbete för personer med intellektuell funktionsnedsättning". The project is a cooperation between Arcada University of Applied Sciences and Kårkulla. In the Finnish society the role as an employee is highly valued. While having a job and earning money a person is experiencing participation and will achieve a good health and wellbeing. Research shows that people with intellectual disabilities rarely get a paid job. This degree thesis explains why people with intellectual disabilities would benefit from a paid work. The purpose of the thesis is to explain how persons with intellectual disabilities experience participation through paid work. The theoretical framework for this thesis is the concept of participation. This is a qualitative research. The research methods are interview and a qualitative content analysis. Seven persons with intellectual disabilities who've experienced paid work have been interviewed. The result shows, that people with intellectual disability, can experience social participation and participation in the society through a paid work. Participation is experienced when earning money, being equal with coworkers, through social inclusion and by making new contacts. The recommendation for further research is research in how an occupational therapist could support employment for persons with intellectual disabilities.</p>	
Keywords:	Participation, intellectual disability, work, employment, salary, occupational therapy
Number of pages:	42
Language:	Swedish
Date of acceptance:	11.06.2019

INNEHÅLL

1	Inledning	7
2	Bakgrund	8
2.1	Intellektuell funktionsnedsättning	8
2.2	Betydelsen av ett arbete för hälsa och välbefinnande	9
2.3	Arbetsysselsättning för personer med intellektuell funktionsnedsättning	11
3	Tidigare forskning	12
3.1	Delaktighet	13
3.2	Stöd från professionella	14
4	Teoretisk referensram	14
4.1	Delaktighet i samhället	16
4.2	Social delaktighet	16
5	Syfte och frågeställningar	17
6	Metod	18
6.1	Urval	18
6.2	Intervju	18
6.3	Bearbetning och analys	21
6.4	Etiska överväganden	23
7	Resultatredovisning	25
7.1	Informanternas arbetsuppgifter och dess betydelse	25
7.2	Nya sociala kontakter genom arbete	25
7.3	Ekonomins betydelse för personer med intellektuell funktionsnedsättning	26
7.4	Känslor som uppstått via arbetet hos personer med intellektuell funktionsnedsättning	27
7.5	Fritidssysselsättning som tillkommit genom arbete	29
8	Resultatdiskussion	30

8.1	Delaktighet i samhället	30
8.2	Social delaktighet	32
9	Metoddiskussion	33
9.1	Arbetsfördelning i examensarbetet	35
9.2	Rekommendation för fortsatt forskning	36
	Källor	37
	Bilaga 1. Intervjuguide	40
	Bilaga 2. Följebrev	41
	Bilaga 3. Följebrev lättläst	42

1 INLEDNING

Enligt FDUV (FDUVa 2018) finns det ca 23 000 finländare med utvecklingsstörning i arbetsför ålder. Cirka 14 000 av dem deltar i arbetsverksamhet eller dagverksamhet medan bara ungefär 300 av dessa personer befinner sig på en allmän arbetsplats med avtalsenligt arbete och lön.

Detta examensarbete har skrivits tillsammans av två ergoterapeutstuderande. Vi har valt att undersöka hur ett arbete påverkar delaktighet hos personer med intellektuell funktionsnedsättning. Det här anser vi vara en intressant fråga att undersöka eftersom att få personer med intellektuell funktionsnedsättning i Finland får en anställning, trots att personer med funktionsnedsättning har samma rätt till arbete som alla andra (Finlands FN-förbund 2015 s. 56).

Båda skribenterna har tidigare erfarenhet av personer med intellektuell funktionsnedsättning genom familj, skola och yrkespraktik. Därmed har vi även sett att flera personer med intellektuell funktionsnedsättning inte har ett arbete med lön, och inte alltid är delaktiga i samhället. Som blivande ergoterapeuter arbetar vi för att alla skall uppleva god hälsa och välbefinnande, och detta upplevs genom att vara delaktig.

Ergoterapeuter arbetar med hälsofrämjande åtgärder som bidrar till en förbättrad livskvalitet samt social delaktighet. En grund för ergoterapin är att människan själv kan påverka hälsa och välbefinnande genom att engagera sig i aktiviteter och att vara delaktig. Delaktigheten i olika sammanhang anses främja hälsan. Det är ungefär tio gånger vanligare att personer med olika typer av funktionsnedsättning upplever ohälsa än personer utan funktionsnedsättning. (Kroksmark 2014 s.9-12)

Enligt FDUV (FDUVa 2018) har ca 3000 personer med intellektuell funktionsnedsättning en utbildning och ett eget intresse för att ha ett anställningsförhållande och för att tjäna lön enligt avtal. Ändå arbetar de flesta av dessa personer inom arbetsverksamhet med arbete på arbets- eller dagcentral eller inom utlokaliserad arbetsverksamhet utan ett arbetsavtal och avtalsenlig lön.

Detta examensarbete är ett samarbete mellan Arcada och Kårkulla. Projektet inom vilket examensarbetet gjorts heter ”Rätt till arbete för personer med intellektuell funktionsnedsättning”. Projektets syfte är att kunna kartlägga vilka möjligheter det finns för personer med intellektuell funktionsnedsättning att placera sig i arbetslivet.

Vi hoppas att man genom detta examensarbete kan skapa en bättre uppfattning om hur personer med intellektuell funktionsnedsättning upplever delaktighet i ett arbete. Detta examensarbete kan öka kunskapen inom området vilken i sin tur kan skapa bättre möjligheter för personer med intellektuell funktionsnedsättning att få en anställning med avtalsenlig lön.

2 BAKGRUND

I detta kapitel beskrivs intellektuell funktionsnedsättning och olika typer av arbetssysselsättning som finns för personer med intellektuell funktionsnedsättning i Finland. Ett arbets betydelse utifrån ergoterapins synvinkel beskrivs även i detta kapitel.

2.1 Intellektuell funktionsnedsättning

Intellektuell funktionsnedsättning är ett samlingsbegrepp för många olika syndrom eller tillstånd. Intellektuell funktionsnedsättning kan även beskrivas med begreppet utvecklingsstörning. (FDUVb 2018) I detta examensarbete används begreppet intellektuell funktionsnedsättning (IF).

Det tar ofta längre tid för personer med intellektuell funktionsnedsättning att förstå saker, lära sig nytt, och att uttrycka sig. För att klara av detta kan många personer med IF behöva mycket stöd och hjälp av människor de är nära med och redan känner från tidigare. (FDUVb 2018)

Intellektuell funktionsnedsättning går inte att bota, alltså är det ingen fysisk eller psykisk sjukdom. Däremot kan en person med IF få mycket stöd genom rutiner och ibland med hjälp av olika slags hjälpmedel. Intellektuell funktionsnedsättning kan delas in i tre olika

kategorier: lindrig intellektuell funktionsnedsättning, måttlig intellektuell funktionsnedsättning samt svår intellektuell funktionsnedsättning. En person med lindrig IF klarar av det mesta själv. Personen behöver bara lite hjälp med praktiska saker, till exempel hjälp med att sköta ekonomin. Personer med måttlig IF förstår saker som hör ihop med vardagen men kräver mer stöd och hjälp än personer med lindrig IF. De kan t.ex. behöva hjälp med kläder, att komma ihåg tiden samt med ekonomin. Kommunikationsförmågorna är ofta begränsade hos personer med måttlig IF. En person med svår IF kan inte uttrycka sig i tal utan använder sig av kroppen, rösten eller ansiktsuttryck för att visa vad denne känner. För att bli förstådd behöver dessa personer andra personers hjälp. (Tuominen 2006)

Intellektuell funktionsnedsättning kan uppstå på olika sätt, det kan vara ärftligt eller kan orsakas under fostertiden. Ett exempel på det är skador i celldelningen vilket kan leda till bl.a. Downs syndrom. IF kan även uppstå under eller efter förlossningen t.ex. vid syrebrist. Även svält kan orsaka understimulans, vilket sedan orsakar en hjärnskada som leder till intellektuell funktionsnedsättning. Det är vanligt att en person med IF också har andra funktionsnedsättningar eller sjukdomar, t.ex. epilepsi, cerebral pares, autism, hjärtproblem, fetma eller depression. (Tuominen 2006)

2.2 Betydelsen av ett arbete för hälsa och välbefinnande

Ineland et al. (2013 s. 61-62) anser att rollen som sysselsatt kan höra till en av de mest värdesatta rollerna i vårt samhälle. Att vara arbetande och självförsörjande anses vara något eftersträvansvärt och något bra. Hautala et al. (2013 s. 75) bestyrker även detta och menar att man i det finländska samhället högt värderar normen att ha ett arbete och vara produktiv.

Arbete är en aktivitet som dagligen utförs av människan. Olika typer av aktivitetsutförande är viktigt för oss alla och stillasittande är skadligt för hälsan (Kroksmark 2014 s. 7). Det är redan från tidigare känt att aktivitet är en viktig faktor för hälsan som även stärks av att en person är delaktig i sociala sammanhang (Avaheden 2014 s. 24).

Personer med IF kan genom ett arbete ha en roll som arbetstagare istället för brukarrollen som de ofta annars har i samhället. Genom en anställning har personen möjlighet till egen

försörjning vilket har en stor betydelse för delaktighet samt personens självbestämmanderätt. Genom arbete skapas en moralisk gemenskap som är en förutsättning för social delaktighet i samhället. Att arbeta betyder att man är normal och kan ”leva som andra”. (Ineland et al. 2013 s. 61-62)

För att ett arbete skall främja hälsan och bidra till delaktighet i samhället måste arbetet upplevas meningsfullt. I samband med aktivitetsutförande är det viktigt att finna en balans mellan olika aktiviteter som i sin tur stöder livsbalansen. Människans hälsa kräver att det finns en balans mellan olika aktiviteter och vila. Genom att ha givande relationer med andra och genom att känna sig engagerad och utmanad i aktiviteterna man utför, kan man finna en balans. (Håkansson & Wagman 2014 s.17-19) Även Hautala et al. (2013 s. 75) menar att man måste finna en balans mellan vila och arbete för att uppnå hälsa och välbefinnande. Till detta hör även att man inom arbetsaktiviteterna man utför, måste känna att man bidrar med något för andra människor för att kunna uppnå välbefinnande.

Hautala et al. (2013 s. 28-30) beskriver aktivitetsområden enligt ergoterapin, de menar att man inom ergoterapin då man betraktar en persons aktivitetsutföranden, kan dela in aktiviteterna i olika aktivitetsområden. Vidare beskriver de Adolf Meyers teori från 1900-talet enligt vilken aktivitetsområdena är; arbete, lek, vila och sömn. Senare har man i Finland ännu vidareutvecklat denna teori och delat in en persons aktiviteter i ännu fler områden. I Finland enligt ergoterapins nomenklatur är aktivitetsområdena; personlig vård, hemliv och uträttande av ärenden, vila, skolgång och studier, arbete, samhälleligt engagemang, lek och fritid. I nomenklaturen beskrivs det vad som krävs av en aktivitet för att den skall anses höra till respektive aktivitetsområde. Den klassificeringen och beskrivningen av de olika aktivitetsområdena har ofta kritiserats inom ergoterapin som fokuserar på individen och dennes eget tänkande. Därför ser man inom ergoterapin ibland på hur personen själv klassificerar och delar in sina aktiviteter, istället för att se på aktivitetsområdena som de är beskrivna i ergoterapins nomenklatur.

Inom ergoterapin har alltså arbete länge klassats som ett helt aktivitetsområde som varje människa engagerar sig i. Detta tyder alltså på att man inom ergoterapin skall kunna finna arbetsaktiviteter i en persons vardagliga aktivitetsutföranden samt finna en balans mellan aktiviteter som klassas som arbete, lek vila och sömn. Dessutom finns även samhälleligt

engagemang med som ett aktivitetsområde i ergoterapins nomenklatur. Samhälleligt engagemang uppkommer också via arbete.

2.3 Arbetsysselsättning för personer med intellektuell funktionsnedsättning

Avlönat arbete för personer med IF sker ofta med stöd av en arbetshandledare som leder arbetstagaren och arbetsgivaren. I denna form av arbete jobbar personen med IF på en vanlig arbetsplats och får avtalsenlig lön. Arbetskontraktet knyts mellan arbetsgivaren och arbetstagaren. Arbetstagaren (person med IF) får avtalsenlig lön. Det finns även handledare som kan hjälpa till i arbetssökprocessen, i frågor gällande arbetsförhållandet och med inskolningen till arbetet och arbetsuppgifterna. Handledaren stöder arbetsgivaren genom att hitta en lämplig person till arbetet, inläring till arbetet och genom att tänka ut lämpliga arbetsuppgifter för arbetstagaren. (Vernerinet 2017)

För personer med IF förekommer det många olika former av arbete utan avtalsenlig lön. Detta kan t.ex. vara i form av öppen arbetsverksamhet. I öppen arbetsverksamhet (även kallad stödd arbetsysselsättning) jobbar personen på en vanlig arbetsplats men är inte anställd av arbetsplatsen utan får dagpenning av kommunen. Dagpenningen varierar mellan 0–12 euro men är för öppen arbetsverksamhet i medeltal 7 euro per dag. Ungefär 2000 personer med IF jobbar inom öppen arbetsverksamhet. Kommuner och förbund ordnar olika slag av arbetsverksamhet åt personer med IF. I arbetsverksamhet har arbetstagaren inte heller ett arbetskontrakt och får inte lön, utan får dagpenning av kommunen. Dagpenningen för arbetsverksamhet är i medeltal 5 euro per dag. Dagpenning som betalas av kommunen påverkar inte personernas sjukpension. Dagpenningens summa fastlås av kommunen. (Vernerinet 2017)

Personer med IF kan delta i arbetslivsorienterande verksamhet, för att få en möjlighet att bekanta sig med olika arbetsplatser och yrken. Man kan få en möjlighet att delta i arbetslivsorienterande verksamhet då man anmält sig som arbetslös, eller genom Folkpensionsanstaltens yrkesinriktade rehabilitering. För detta betalas ingen lön men personen i arbetslivsorienterande verksamhet får arbetslöshetsstöd och understöd för eventuella utgifter. (Vernerinet 2017)

De personer som inte har lönearbete och har en funktionsnedsättning som påverkar arbetsförmågan kan lyfta sjukpension av Folkpensionsanstalten. En stor del av personer med IF lyfter sjukpension. För att få sjukpension kan personen högst tjäna 737,45 euro i månaden. Tjänar man mera än det kan man tillfälligt låta bli att lyfta sjukpensionen. För att ännu i fortsättningen vara beviljad sjukpension kan sjukpensionen lämnas olyft i minst tre månader och i högst två år. (Vernerinet 2017)

3 TIDIGARE FORSKNING

För att få en inblick i redan existerande forskning inom ämnet, har forskningsartiklar sökts i databaserna Academic Search Elite (Ebsco), SAGE journals och Science Direct. Sökororden som använts för att hitta artiklar är; *intellectual disability, intellectual impairment, employ, mental disability, work, job, quality of life, supported employment* och *inclusion*. De flesta artiklar som används i detta examensarbete är hämtade från Academic Search Elite och många av dem är publicerade i Journal of Applied Research in Intellectual Disability.

De tidigare forskningarna som refereras till i detta examensarbete behandlar främst frågan om på vilket sätt det går att främja anställning för personer med IF. Många av forskningarna svarar även på hur ett arbete påverkar en person med IF samt hur ett arbete påverkar välbefinnandet och känslan av delaktighet hos en person med IF. En del av forskningarna har även utrett vad det finns för möjligheter till anställning och hurdana arbetsuppgifter det finns för personer med IF.

Bland tidigare forskning inom området intellektuell funktionsnedsättning och arbete, kommer det fram att personer med IF ofta är arbetslösa. Butterworth et al. (2012 s. 20) skriver att endast 29,9 % av personer med IF i USA är i något slag av arbetsförhållande jämfört med 68,2% av personer utan IF som är i arbete.

På Irland är bara 6,6% av personer med IF i ett betalt arbete. Graden av intellektuell funktionsnedsättning samt utbildning har betydelse för ifall man arbetar på vanligt arbete, i arbetsverksamhet, eller är arbetslös. (McGlinchey et al. 2013 s. 335 & 338)

3.1 Delaktighet

Anställning har länge kopplats ihop med främjad självkänsla, självförtroende, självständighet, social delaktighet, fysisk- och mental hälsa samt god livskvalité (McGlinchey et al. 2013 s. 335). Flera studier har gjorts angående hur delaktighet i samhället, till arbetet i fråga och social delaktighet med arbetskolligor ser ut hos personer med IF.

Många personer med intellektuell funktionsnedsättning ser sociala orsaker som främsta motivationen och orken till arbete. I och med arbete av något slag känner de sig igenkända och accepterade av andra och kan skapa sociala kontakter. Dessutom känner de sig delaktiga i samhället och delaktighet med sina kollegor. Denna känsla stärks också av att känna sig jämlik med t.ex. familjemedlemmar som går till arbetet varje dag. Känslan stärks även om personen deltar i arbetsverksamhet och inte har ett avlönat arbete. Många anhöriga till personer med IF kan dock motsätta sig denna tanke. De menar att deras barn som deltar i dagverksamhet, och inte får lön för något arbete, blir uttråkade och isolerade från samhället. (Lysaght et al. 2017 s. 926–928)

Faktorer som på arbetsplatsen bidrar till social delaktighet för en person med IF kan vara: arbetsgivarens eller handledarens attityd och stöd, miljöer som möjliggör interaktion med kollegor eller kunder, organiserade fritidsevenemang eller att få jobba och hålla paus i samma utrymmen som de andra arbetstagarna. (Lysaght et al. 2017 s. 929–933) Detta bestyrks även av Cramm et al. (2008 s. 273-274) som menar att personer med IF mer troligt blir isolerade ifall de inte utför likadana arbetsuppgifter som de andra kollegorna. Personer med IF kan även känna sig exkluderade ifall de inte håller kaffe- och lunchpauser tillsammans med de andra kollegorna.

Sociala förmågor och kommunikationsförmågor, beteende i sociala sammanhang och personligheter är alla aspekter som enligt kollegor till personer med IF påverkar hur väl personerna med funktionsnedsättning inkluderas i arbetsgemenskapen. Gemensamma intressen är en avgörande faktor för att social integration skall ske mellan kollegorna på arbetsplatsen. (Cramm et al. 2008 s. 273)

3.2 Stöd från professionella

Butterworth et al. (2012 s. 20-25) tar upp olika faktorer som kunde främja anställning för personer med IF. Författarna utvecklade en utbildningsplan för anställningskonsulter. Målet med planen var att lära arbetskonsulterna förhandla om anställningsförhållande som motsvarar både personen med IF:s önskemål samt arbetsgivarens önskemål. Utbildningen bestod av föreläsningar, lärande av metoder, diskussioner, gruppövningar samt intervjuer och handledning. Även teman angående att lära känna arbetssökarens styrkor, dennes kunskap och preferenser var en del av utbildningen. Slutligen efter ett år konstaterades det att utbildningen var bra och hade lett till flera anställningar samt högre lön för personer med IF.

Att en handledares stöd har en positiv inverkan bestyrks även av Noelia et al. (2011 s. 136-139) som anser att stöd från en arbetshandledare hjälper en person med intellektuell funktionsnedsättning att balansera arbetets krav med sina egna resurser. Dessutom påverkas den upplevda arbetslivskvaliteten positivt med stöd från en professionell. Däremot kan personer i arbetsverksamhet få för mycket handledning då handledaren hela tiden finns tillgänglig. Detta i sin tur kan för personen med IF leda till en negativ utveckling i beslutsfattande eller problemlösning.

4 TEORETISK REFERENSRAM

Genom tidigare forskning ser man att de flesta personer med IF inte har ett avlönat arbete. Även forskning om att främja anställning och möjligheter till anställning tas upp i flera studier. Välbefinnande och känsla av delaktighet i och med ett arbete kommer fram, men nämns ofta i samband med icke avtalsenligt arbete.

Tideman et al. (2017 s. 3–7) skriver att arbete anses vara en del av att uppnå delaktighet i samhället, dessutom kan det ge möjlighet till att utveckla sociala nätverk. Tideman et al. konstaterar att kunskap saknas kring personer med IF:s erfarenhet av avlönat arbete. Frågor som det saknas kunskap om är t.ex.: hur har vägen till arbetet sett ut, vad arbetets betydelse är och hur detta påverkar de sociala relationerna?

För att kunna förklara varför personer med IF borde bli anställda med avtalsenlig lön, är det alltså viktigt att undersöka hur delaktighet kommer fram i avlönat arbete. Därför används delaktighet som teoretisk referensram för detta examensarbete. Delaktighet är ett centralt begrepp inom ergoterapi och något ergoterapeuter tillsammans med sina klienter strävar efter genom meningsfulla aktiviteter.

Enligt Vessby & Kjellberg (2010 s. 319) är delaktighet ett centralt begrepp inom ergoterapi. Kroksmark (2014 s. 7-8) hänvisar till Wilcock som anser att alla människor måste ingå i ett socialt sammanhang för att kunna känna sig delaktiga. En lämplig omgivning kan möjliggöra aktiviteter som kan bidra till att personen kan bli en produktiv medlem i samhället.

Sjöberg (2002 s. 215) skriver ”Att ha ett arbete är att räknas, att vara delaktig i vuxenlivet.” Ett arbete kan vara meningsskapande, man utvecklas och kan lära sig något nytt. Skillnaden mellan fritid och arbetsliv blir tydligare genom att ha ett arbete.

Delaktighet kan vara en subjektiv upplevelse. En person kan själv uppleva sig delaktig i en situation fast denne inte av andra personer skulle uppfattas som engagerad eller aktiv i situationen. En annan form av subjektiv upplevelse av delaktighet är informell tillhörighet. Då man upplever informell tillhörighet känner man en känsla av att vara accepterad i ett visst sammanhang, t.ex. en skolklass eller någon annan grupp. Informell tillhörighet behöver inte vara en långvarig känsla av delaktighet. Det kan gälla bara vissa dagar eller stunder då man känner tillhörighet till andra personer som är på samma nivå med en själv. (Molin 2004 s. 68–71)

Motsatsen till informell tillhörighet är formell tillhörighet. Detta är då man formellt har rättigheten att tillhöra en viss grupp, t.ex. att vara inskriven i en skola. Denna formella tillhörighet ger rätten till deltagande och kan i vissa fall innebära en känsla av delaktighet för individen. Ibland kan den formella tillhörigheten bara ges för vissa stunder eller tider men då är det någon annan (ofta en högre auktoritet) som bestämmer om tiden. T.ex. kan det handla om en rektor som formellt skrivit in en person i en klass för ett års tid. Då autonomi och självbestämmanderätt förekommer kan individen själv bestämma om hen vill vara tillhörig eller ej. (Molin 2004 s. 69–72)

4.1 Delaktighet i samhället

Delaktighet handlar om att få vara som alla andra, om att kunna uppnå likadana levnadsvillkor för alla samt att personer med IF skall kunna leva sina liv tillsammans med andra människor i samhället (Tideman 2004 s. 119). I vårt samhälle hör det till att de flesta arbetar, och därmed kan personer med IF känna sig delaktiga i samhället om de också får jobba som alla andra. Personer med IF får en chans att kunna relatera till personer utan IF som t.ex. föräldrar som går till jobbet varje dag.

Delaktighet i samhället kan antingen främjas eller motverkas av den fysiska och sociala miljön en person befinner sig i. Brist på pengar, dålig kollektivtrafik, fysiska hinder och brist på sociala nätverk är alla miljöfaktorer som kan hindra delaktigheten i samhället. Inom ergoterapi handlar delaktighet i samhället om social interaktion med andra människor, den fysiska miljön man befinner sig i och aktivitetsengagemang i samhället genom t.ex. arbete. (Vessby & Kjellberg 2010 s.323-324)

Chang et al. (2013 s. 772) definierar delaktighet i samhället såhär; aktivitetsengagemang i sociala aktiviteter eller aktiviteter som sker utanför hemmet eller på annat sätt är kopplade till samhället genom t.ex. olika roller. De roller en person kan ha då den är delaktig i samhället är t.ex. rollen som arbetstagare, kompis, eller granne. Dessa aktiviteter, genom vilka man är delaktig i samhället, kan alltså ske fysiskt i hemmet men ändå vara kopplade till samhället, t.ex. ifall man arbetar hemifrån.

4.2 Social delaktighet

Begreppet socialinklusion kan användas istället för begreppet social delaktighet (Gustavsson 2004 s. 19–20). I detta examensarbete används begreppet social delaktighet.

Då man ser på personer med IF som en grupp i samhället ur ett socialt delaktighetsperspektiv, ser man att personer med funktionshinder ofta blir segregerade, utanför eller dolda i samhället (Gustavsson 2004 s. 18–19).

Begreppet social delaktighet är ett viktigt begrepp inom ergoterapin. Piskur (2013 s. 90) beskriver att en person är delaktig då hen engagerar sig i olika aktiviteter och livssituationer. Social delaktighet upplever man då man engagerar sig i aktiviteter som erbjuder interaktion med andra människor i samhället. Genom att skapa sammanhang mellan miljö och aktivitet anser ergoterapeuter att delaktigheten främjas hos individen. Social delaktighet kan vara ett resultat av aktivitetsengagemang men även fungera som ett stöd för att motverka aktivitetsproblematik hos personer med olika funktionsnedsättningar.

Delaktighet kan betyda att ta del i en social gemenskap, en aktivitet eller en uppgift. Men delaktigheten kan även via dessa komma till via tillhörigheten med en grupp. (Molin 2004 s. 61) Med tanke på personer med IF i arbetslivet kan man tänka sig att en person känner tillhörighet till arbetsgruppen då denne utför en aktivitet eller uppgift på arbetsplatsen. På detta sätt känner personen delaktighet genom den sociala gemenskapen på jobbet eller delaktighet i själva arbetet.

Att vara delaktig i aktiviteter är livsviktigt för människan. Social delaktighet anses vara en faktor som främjar hälsa och välbefinnande och en viktig faktor för hälsosamt åldrande. Flera organisationer anser även att social delaktighet är varje människas grundläggande rättighet. Personer med intellektuell funktionsnedsättning är ofta missgynnade när det gäller social delaktighet, de har ofta färre vänner och sociala kontakter jämfört med personer utan intellektuell funktionsnedsättning. (Piskur 2013 s. 91)

5 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Syftet med detta examensarbete var att beskriva hur personer med intellektuell funktionsnedsättning upplever delaktighet genom avlönat arbete. För att tydliggöra detta har två frågeställningar skapats.

1. Hur har personer med intellektuell funktionsnedsättning upplevt delaktighet i samhället i och med ett avlönat arbete?
2. Hur har personer med intellektuell funktionsnedsättning upplevt social delaktighet i och med ett avlönat arbete?

6 METOD

I detta examensarbete har intervju använts som datainsamlingsmetod. Efter utförda intervjuer har en innehållsanalys gjorts. Forskningslovets för examensarbetet har skötts via projektet, skribenterna har inte behövt ansöka om skilt forskningslov.

6.1 Urval

För detta examensarbete skedde rekryteringen av informanter till intervjuer via Kårkulla. I januari 2019 kontaktades personer på Kårkulla som fick veta syftet med examensarbetet och kriterierna för att delta i intervjuerna. Tre av dessa kontaktpersoner sökte sedan efter lämpliga informanter bland sina brukare. Kontaktpersonerna försåg oss sedan med lämpliga informanter genom att med informanten komma överens om tid och plats för intervju som sedan meddelades till oss, eller genom att ge oss informanternas kontaktuppgifter och då kontaktade vi dem själva för att komma överens om en lämplig tid och plats för intervjun. Informanterna fick av Kårkullas kontaktperson på förhand före intervjun höra om examensarbetet och dess syfte samt vad deltagandet i intervjuerna skulle innebära.

Informanterna som intervjuades för detta examensarbete var både män och kvinnor i arbetsför ålder. Sammanlagt intervjuades sju personer, varav tre var män och fyra kvinnor. Informanterna är finlandssvenskar och arbetar eller är bosatta i Nyland. Kriterierna för deltagandet i undersökningen var att personerna ska ha en intellektuell funktionsnedsättning och ha ett avlönat arbete eller ha haft ett avlönat arbete. Informanterna som intervjuades arbetar eller har arbetat med olika arbeten inom restaurangbranschen, kontorsarbete, lokalvård och arbete med barn.

6.2 Intervju

Det finns olika typer av intervjuer; öppna eller mer och mindre strukturerade intervjuer. En intervju ger en möjlighet för den intervjuade att göra sig förstådd. (Danielson 2012 s. 143) Som metod för detta examensarbete användes en semistrukturerad intervju. Enligt

Danielson (2012 s. 145-148) består en semistrukturerad intervju av öppna frågor. Frågorna är i en viss ordning, men behöver inte ställas i den ordningen. Som intervjuare anpassar man sig till situationen och ställer följdfrågor.

Som botten för intervjuerna i examensarbetet har en intervjuguide använts (se bilaga 1). Forskningsfrågorna och syftet har varit stöd till skapandet av intervjuguiden. Forskningsfrågorna baserar sig på syftet med arbetet och varje intervjufråga i intervjuguiden baserar sig på endera forskningsfråga. Varje intervjufråga har alltså ett syfte att ge svar på endera forskningsfråga och därmed även syftet för examensarbetet. För att veta vad som skall frågas har stöd tagits i tidigare forskning. Tidigare forskningen har skapat en bild av hur ett arbete kan se ut och upplevas som för en person med IF. I och med denna kunskap har det varit lättare att formulera forskningsfrågorna så att de är lämpliga för informanterna i detta examensarbete. Den tidigare forskningen har även gett en bild av hurdan kunskap som saknas och som borde tas reda på i och med detta examensarbete.

Eftersom det kan vara svårt för personer med IF att svara på öppna frågor, består frågorna i detta fall till största delen av slutna frågor istället för öppna frågor. För att få svar på forskningsfrågorna har intervjuarna ställt följdfrågor. Då frågorna för informanterna verkat vara svåra att förstå eller svara på, så har intervjuaren omformulerat frågorna, eller ställt liknande frågor som de som är med i intervjuguiden.

En nackdel med strukturerad intervju kan vara att den som blir intervjuad inte känner att det är möjligt att berätta tillräckligt. Därför har intervjuarna ännu i slutet av varje intervju sett till att ge informanterna en möjlighet att berätta något hen tycker kunde vara relevant i förhållande till intervjun och studien.

Båda studerande har närvarat under varje intervju. Intervjuerna delades så att ena intervjuade fyra informanter och den andra intervjuade tre informanter. Under intervjun intervjuade alltid den ena studerande medan den andra observerade och gjorde anteckningar. Vid slutet av varje intervju gavs möjlighet åt den som observerat att ytterligare ställa frågor till informanten.

Miljön där intervjun genomförs ska vara naturlig för den som intervjuas, annars kan det ske en kontexteffekt på svaren. Med kontexteffekt avses att miljön påverkar intervjun, informanten kan svara med onaturliga svar. (Jacobsen 2012 s. 102)

För att undvika kontexteffekt har platsen för intervjun diskuterats individuellt med varje informant. Intervjuerna har skett med båda parter personligen på plats, både intervjuarna och informanten. Intervjuerna skedde på av informanten önskad plats, både på arbetsplatser, i Kårkullas utrymmen eller hemma hos informanten. Intervjuernas längd varierade mycket men var allt från tio minuter till trettio minuter. Enligt Jacobsen (2012 s. 106) är fördelen med att göra intervjun med båda parter på plats att det skapas en personlig relation och fysisk närhet. Med fysisk närhet kan man läsa av t.ex. kroppsspråk och ansiktsuttryck som inte går att göra vid en intervju över t.ex. telefon. Graneheim & Lundman (2004 s. 111) bestyrker även vikten i att utföra intervju med båda parter på plats, de menar att den non-verbala kommunikationen som går att tyda då man pratar ansikte mot ansikte är av stor roll.

För att minimera bortfall av informanter i studien har klara instruktioner getts till informanterna. Informanterna har varit medvetna om syftet med intervjun, samt sina egna rättigheter. Vid intervjutillfällena skedde ljudupptagning via inspelning och anteckningar gjordes under själva intervjun.

Före varje intervju inleddes förklarades syftet med studien och vad informantens deltagande i studien innebär. Det klargjordes även för informanten att intervjun bandas in men att allt material förstörs då examensarbetet är godkänt. Informanten fick läsa ett följebrev (se bilaga 2 och 3), antingen en originalversion eller en lättläst version, innan hen beslutade att vara med i studien. Följebrevet visades åt informanten vid intervjutillfället innan intervjun inleddes. I samband med följebrevet finns en samtyckesblankett som informanten, vid samtycke, ombads underteckna innan intervjun kunde inledas. Både originalversionen och den lättlästa versionen av följebreven har presenterats åt informanterna och de har själva fått välja vilken de vill läsa och därefter underteckna för samtycke till deltagande. Före informanterna undertecknade samtyckesblanketten fick de ännu en möjlighet att ställa frågor angående sitt deltagande i studien.

6.3 Bearbetning och analys

För att analysera materialet från intervjuerna har en kvalitativ innehållsanalys gjorts. Först transkriberades hela det inspelade materialet från intervjuerna till textformat. Intervjuerna i textformat var allt mellan ett par sidor till cirka fem sidor, sammanlagt blev alla de transkriberade intervjuerna 25 sidor långt. De enskilda svarens längd varierade från några ord till väldigt utdragna svar som ofta inte svarade på frågan som ställts. Transkriberingen gjordes av intervjuledaren direkt efter varje intervju. Vilket betyder att ena skribenten transkriberade tre intervjuer och den andra fyra intervjuer. Vi lyssnade till inspelningen var på vi transkriberade intervjun.

Tystnader, suckande, skratt och gester bör alla beaktas vid transkribering av intervjun från ljud till textformat (Graneheim & Lundman 2004, s. 111). I detta examensarbete har non verbal kommunikation varit av stor vikt att anteckna vid transkribering. Eftersom många av informanterna haft svårigheter med verbal kommunikation, har skratt, suckande och kroppsspråk spelat en stor roll i betydelsen av deras svar på intervjufrågorna. Alla dessa har antecknats vid transkribering.

Enligt Graneheim & Lundman (2004 s. 106) lönar det sig att välja hela intervjuer som analysmaterial. Man bör beakta att intervjuerna är tillräckligt stora för att ses som hela enheter men ändå tillräckligt små för att kunna ses som ett sammanhang.

Enligt Elo & Kyngäs (2008 s. 113-114) kan det för forskaren vara svårt att komma igång med innehållsanalysen på grund av en stor mängd data. Därför menar de att forskaren skall läsa igenom intervjuerna flera gånger innan hen börjar med att analysera materialet. För att veta vad av intervjumaterialet som är relevant att ta med i analysen lönar det sig för forskaren att hela tiden ha forskningsfrågorna i åtanke, och tänka på vad av det insamlade materialet som kan svara på forskningsfrågorna. En annan sak som måste tänkas på i och med innehållsanalys är att inte lämna bort för mycket detaljer ur intervjuerna för att bevara innehållets mening. Samtidigt bör ändå såna detaljer som kan göra att informanternas anonymitet och integritet inte bevaras utelämnas ur resultatbeskrivningen och innehållsanalysen.

Alla de intervjuer som utförts och som informanterna gett samtycke till, har utgjort analysenheten i denna studie. Alla intervjuer har noggrant analyserats och det i intervjuerna som inte varit relevant för undersökningen har exkluderats. Frågor som blev missförstådda och därmed inte svarade på våra frågor eller examensarbetets syfte exkluderades ur resultatanalysen. Svar då informanten inte syftade på betalt arbete utan t.ex. arbetsverksamhet exkluderades även eftersom detta examensarbete bara utreder delaktigheten i och med betalt arbete. Andra svar som inte var relevanta i samband med syftet och forskningsfrågorna har inte heller analyserats.

Graneheim & Lundman (2004 s. 107-109) beskriver i text och med hjälp av figurer hur de gjort en innehållsanalys. Först hittar de meningsenheter ur texten, dessa abstraheras och skapar sedan olika koder som går att beskrivas med bara ett ord. Sedan jämförs de olika koderna med varandra och delas in i olika underkategorier som sedan ännu delas in i olika kategorier. En kod skall bara kunna passa in under en kategori. De olika kategorierna kan sedan ännu skapa ett tema. En kategori kan definieras som att den skall kunna svara på frågan ”vad?”, medan ett tema skall kunna svara på frågan ”hur?”.

Efter att intervjuerna i helhet transkriberats till textformat påbörjade båda skribenterna tillsammans innehållsanalysen enligt Graneheim och Lundmans metod (2004). Först söktes meningsenheter ur det transkriberade intervjumaterialet. Meningsenheterna var något som informanten svarat som kan ha en betydelse för examensarbetets syfte. Ur de meningsenheter som plockades ut skapades sedan koder som stod för de olika meningsenheterna. Koderna bestod av ett eller två ord som beskrev meningsenheterna. Koderna delades först in i underkategorier och därefter slogs liknande underkategorier ihop så att de bildade fem stycken kategorier. I de olika kategorierna fanns koder som handlade om liknande saker. Dessa kategorier var beskrivande för att passa koderna och de innehållskoderna stod för. Kategorierna blev *informanternas arbetsuppgifter och dess betydelse*, *nya sociala kontakter genom arbete*, *ekonomins betydelse för personer med IF*, *känslor som uppstått via arbetet hos personer med IF* och *fritidssysselsättning*. Efter att kategorisering skett ansåg vi inte att vi kunde hitta teman från de olika kategorierna. Därför har inga teman funnits med i innehållsanalysen. Efter att kategorisering skett ansåg vi inte att vi kunde hitta teman från de olika kategorierna. Därför har inga teman funnits med i innehållsanalysen.

6.4 Etiska överväganden

I examensarbetet följs forskningsetiken och direktiven för god vetenskaplig praxis vid Arcada (2014). Inom detta examensarbete har etiskt hållbara dataanskaffningsmetoder och undersökningsmetoder använts.

Enligt Arcada (2014) innebär etiskt hållbara dataanskaffnings- och undersökningsmetoder bl.a. att bevara anonymiteten, informera informanterna om syftet och att det är frivilligt att delta i studien. Även sekretessen och dataskyddet bör finnas i åtanke då man utför studien. Allt insamlat material skall finnas på ett ställe där utomstående inte kommer åt det. Man skall be om informerat samtycke av dem man intervjuar.

Detta examensarbets insamlade material har bevarats inlåst och oåtkomlig för obehöriga hemma hos skribenterna. Ljudinspelningarna från intervjuerna har bevarats i en telefonapplikation med lösenordsskydd. På så sätt har informanternas anonymitet bevarats. Efter att examensarbetet har blivit godkänt och presentationen av arbetet är godkänd kommer allt insamlat material att förstöras.

Med informerat samtycke avser man att informanterna skriver under att denne förstått alla risker samt möjligheter deltagandet kan innebära, samt förstått att det är frivilligt att delta (Jacobsen 2012 s. 32). Speciellt viktigt för detta examensarbete där personer med intellektuell funktionsnedsättning intervjuas, är att de faktiskt är medvetna om sina rättigheter och att dessa blir tydliga från början. Detta är något som skribenterna måste vara medvetna om och säkra på, att personerna faktiskt förstått vad deras deltagande i studien innebär. Därför har det skapats två olika slags följebrev med samtyckesblankett, en originalversion och en lättläst version. Den lättlästa versionen (se bilaga 3) av följebrevet har kortare meningar, lättare ord och större font. Detta för att underlätta läsandet och uppfattandet av innehållet i följebrevet. För att bevisa att informanterna gett sitt samtycke till deltagandet i studien har de skrivit under följebrevets samtyckesdel (bilaga 2 eller bilaga 3).

Nackdelar samt fördelar med undersökningen skall tydligt framkomma för informanterna. Man måste även se till att informanterna inte bara får all information utan också förstår

den. Det är även viktigt att tänka på att använda data på korrekt sätt, och t.ex. inte använda sig av citat i fel sammanhang. Detta gör att betydelsen blir annorlunda. (Jacobsen 2012 s.33–37)

Lundman & Hällgren Graneheim (2012 s. 169-170) menar att man genom att låta experter inom området se över koderna och kategoriernas överensstämmande med intervjuerna, kan visa på studiens giltighet. Att ha med citat ur intervjuerna samt att noga förklara urvalet av informanter stärker också studiens giltighet. Även Graneheim & Lundman (2004 s. 109-110) bestyrker detta och menar att man med att ta med citat ur den transkriberade texten kan stärka studiens trovärdighet. Andra faktorer de menar att påverkar studiens trovärdighet är; vilken datainsamlings metod man valt, hurdana informanterna varit och hur mycket data man fått som kan svara på forskningsfrågorna.

För att påvisa giltigheten av examensarbetet har urvalet av informanter beskrivits noggrant. För att stärka tillförlitligheten av studiens resultat beskrivs det noggrant hur analysarbetet utförts. Anonyma citat ur intervjuerna har även tagits med för att stärka giltigheten på studien. Angående att låta experter se igenom koderna och kategoriernas överensstämmelse, har analysprocessen diskuterats med handledaren för examensarbetet. På detta sätt har en tredje parts syn och professionella åsikt fåtts.

Eftersom detta är en kvalitativ undersökning blir det extra viktigt att avlägsna sådana data som gör det möjligt att identifiera informanterna. Data om informanternas namn samt arbetsplats har utelämnats för att inte göra det möjligt att identifiera personerna. Istället har de olika arbetena beskrivits som en större helhet utan att preciseras med namn och ort. Bakgrundsinformation om informanten som frågats i början av intervjun har utelämnats för att bevara anonymiteten. Det anges inte heller i examensarbetet exakta orter där personerna med IF arbetar eller exakt hur länge de varit i arbetet. Vi har noga tänkt igenom vilka möjliga citat som kan användas och i vilket sammanhang. För att bevara informanternas anonymitet har sådana citat där det framkommer olika namn på personer eller där informanter nämnt sin arbetsplats utelämnats ur examensarbetets resultatredovisning.

7 RESULTATREDOVISNING

I detta kapitel redovisas resultatet som nåtts genom innehållsanalysen. Nedan följer en redovisning över de olika kategorierna och resultaten inom dem. För att ge en klarare uppfattning av resultatet har citat ur intervjuerna tagits med. För att bevara informanternas anonymitet har det inte angivits från vilka intervjuer citaten tagits. Informanterna var till antalet så få, att helheterna av intervjuerna skulle kunna gå att känna igen om det skulle anges från vilken intervju respektive citat tagits. I resultatredovisningen har det tagits med åtminstone ett citat ur alla utförda intervjuer. Kategorierna som uppkom genom innehållsanalysen blev *informanternas arbetsuppgifter och dess betydelse, nya sociala kontakter genom arbete, ekonomins betydelse för personer med IF, känslor som uppstått via arbetet hos personer med IF* och *fritidssysselsättning*.

7.1 Informanternas arbetsuppgifter och dess betydelse

Informanterna beskrev sina arbetsuppgifter som sådana de själva klarar av och har lärt sig att utföra. Några informanter nämnde att arbetsuppgifterna är enkla. Vissa informanter hade även i och med sina arbetsuppgifter ett ansvar över andra människor genom att servera eller laga mat åt kunder eller genom att ta hand om barn. Åt vissa informanter visades även deras ansvar för arbetsuppgifterna eller förtroende gentemot dem, genom att de ibland på lediga dagar blev inkallade för att vikariera någon annan arbetstagare.

Informanterna hade jobbat väldigt olika tider på samma arbetsplats, de hade jobbat allt från en månad upp till tio år på samma arbetsplats. Vissa av dem jobbade bara några dagar i veckan med ett avlönat arbete medan tre stycken informanter jobbade eller hade jobbat fem dagar i veckan med ett avlönat arbete. De som inte jobbade fem dagar i veckan med avlönat arbete var de andra dagarna av veckan i arbetsverksamhet eller arbetsträning.

7.2 Nya sociala kontakter genom arbete

De flesta informanter tyckte att de fått nya vänner i och med sitt arbete. De flesta umgicks inte med dem utanför arbetstid, och de som umgicks gjorde det bara vid av arbetsplatsen

anordnade tillfällen som vid julfester, temakvällar, middagar, teaterbesök mm. Alla informanter nämnde ändå att de umgås med kollegor på arbetstid. De flesta uppgav att de mest bara talar arbetsrelaterade saker då de pratar och umgås med kollegorna, men några nämnde ändå att de känner att de också skulle kunna tala om mera personliga saker ifall de inte redan gör det i nuläget. En av informanterna berättade att *”Nå vi pratar nu lite sådär dittan och dattan o man brukar ju göra vid sådär på arbetsplatser, prata”*. Informanten menar att man pratar lite om allt möjligt, så som hen anser att andra människor också brukar göra på arbetsplatser.

En informant som jobbade ensam på sin arbetsplats nämnde att hen ändå fått nya vänner i och med lunchpauserna som hen spenderar tillsammans med andra människor på en lunchrestaurang som ligger åtskilt från arbetsplatsen. *”Lite social, annat socialt umgänge också här i jobb även om de inte är så mycket så e de ändå lite jo såhär med i samband med arbetskamraterna”*.

Fem av informanterna kom under arbetsdagen i kontakt med även andra människor än sina arbetskamrater, t.ex. med kunder och barn. De kom i kontakt med dessa människor i och med sina arbetsuppgifter de utförde.

De flesta av informanterna sa att de gör samma eller liknande uppgifter som de andra som jobbar på samma ställe. De upplevde sig vara jämställda med sina kollegor som hade samma eller liknande arbetsuppgifter. Två av informanter nämnde att de fick handledning på arbetsplatsen av antingen en kollega eller en utomstående arbetshandledare.

7.3 Ekonomins betydelse för personer med intellektuell funktionsnedsättning

Det som främst lyftes fram under kategorin ekonomi var att informanterna var av den åsikten att ett betalt arbete ger dem en stabil ekonomi. Påståenden som *”Man klarar sig vardagligen”* och *”Jag klarar mig verkligen och sådär att jag behöver inte vara orolig för mig själv”* kom fram under de olika intervjuerna då det frågades om ekonomi.

Alla sade att då de inte haft ett lönearbete eller inte skulle ha ett lönearbete i framtiden skulle det ekonomiskt bli svårt. *”Så att det måst man ha någo pengar så att man klarar sig”*.

Informanterna tyckte att det utan att få en lön skulle vara svårt att ha råd att betala hyran och unna sig saker och aktiviteter som kostar. En informant nämnde även att, då man inte har ett betalt arbete måste man spara ihop pengar till sådant man vill göra eller köpa och att det känns svårare än om hen skulle tjäna lön.

De e ba lite tråkigt att jag inte kan tjäna mera för jag försöker spara in ti saker ja sku behöva göra eller ha råd med, för men när jag inte riktigt får någo pengar än det här som räcker till mat, betala räkningar o sen min hyresräkning så de e sådär att allt far till.

Vissa informanter lyfte under intervjuerna upp Folkpensionsanstalten (Fpa) och vad Fpa ställer för krav på deras lön de kan tjäna. Några av de som var eller varit utan betalt arbete sa att de nog skulle kunna klara sig att leva med den sjukpension och de ekonomiska stöden de får från Fpa, men de tyckte att det skulle bli svårare att få pengarna att räcka till. En informant berättade om att hen inte kunde få samma lön som de andra som utförde samma arbete på samma arbetsplats. Detta pga. att hen inte då mera skulle vara berättigad ekonomiskt stöd från Fpa då personens inkomst skulle bli för hög.

Några informanter tyckte att de genom att tjäna pengar i ett arbete lärt sig att hantera pengar och sin ekonomi. Många fick av föräldrar eller intressebevakare hjälp med att betala räkningar och andra bankärenden, men alla hade ändå själv ett bankkort eller kontanter de kunde använda. En informant nämnde att hen genom att få en betald månadslön hade lärt sig att spara pengar och förstå värdet på pengar bättre än förut.

7.4 Känslor som uppstått via arbetet hos personer med intellektuell funktionsnedsättning

En gemensam faktor som kom fram under flera intervjuer var att arbetet medför olika känslor. Flera av informanterna lyfte fram att deras arbete är en bra sysselsättning som medför innehåll till vardagen. En av informanterna kände att en struktur på vardagen skapas och att man får nya rutiner. *”Kanske sku kännas lite tråkigt om man inte sku ha nått jobb”*.

Flera informanter framförde att det känns bra att ha ett arbete och att de trivs på arbetsplatsen. En av informanterna sade glatt *”Jo ja trivs hemskt bra”*, *”jättebra stämning”* medan en annan informant berättade att *”De e liksom jättekiva de, man lär sig liksom känna dem mycket bättre o man behöver inte tala om arbets saker”*. Informanten menade att man lär känna arbetskollegorna bättre och att man även kan prata annat än arbetsrelaterade saker med kollegorna.

Utan arbete skulle vardagen inte vara lika mångsidig och det skulle kännas tråkigt. En av informanterna konstaterade att *”Nå nu sku de väl säkert gå en tid till o vara utan arbete, men nu sku de ju bli rastlöst tror jag, att för att när man bara sitter hemma”*. Genom lönearbete upplevde en del att det blivit en ändring i vardagen medan vissa inte kunde säga att de kände att det skett en ändring. *”Nog sku de va ganska mycket annorlunda om jag inte sku ha hitta den här arbetsplatsen, jag e faktiskt glad att jag hitta den här arbetsplatsen”* konstaterade en av informanterna.

Informanterna lyfte även upp att de kände att de har en roll som arbetstagare. De personer som både hade ett lönearbete samt deltog i arbetsverksamhet upplevde inte någon skillnad eller ändring i vardagen i och med de olika arbetsformerna. Vissa av dessa personer kunde inte heller skilja åt lönearbete från de andra arbetsformerna utan hänvisade ofta till båda då de talade om arbete.

En av de informanter som intervjuades var för tillfället arbetssökande och kände orättvisa då hen har en utbildning och trots det inte fått ett jobb. Informanten lyfte även upp att personer utan utbildning blir anställda inom samma bransch trots att informanten själv inte blir det.

Att som ja ha alltid undra att dom tar in en människa som inte har något niinku studering eller någon skolning på den här speciella arbetet du gör men sen tar dom ändå in dem o sen när du själv som har niinku blivit skolad på de o du har lärt dig allt hu du ska göra o va ska göras o så ändå har dom inte riktit nå intresse för de, så de ha ja alltid undra

Känslan av utanförskap lyftes även upp under vissa intervjuer då frågan ställdes ifall man som arbetslös har känt eller skulle känna sig utanför. Två informanter svarade rakt att de har känt sig utanför då de varit arbetslösa, men att denna känsla försvunnit i och med att

de blivit anställda. Några andra informanter lyfte vid frågan om utanförskap upp att de som arbetslösa inte skulle ha de sociala sammanhanget och umgänget de i nuläget har i och med sitt arbete.

Flera av informanterna lyfte upp att de känner sig mer självständiga i och med att de arbetar. Ett av svaren i intervjun var *”Mer självständig då man har jobb, man har jobb att gå till”*. En del framförde att de genom jobbet känner att de fått mera ansvar med t.ex. arbetsuppgifter och på det sättet känner sig mer självständiga. De som jobbade själv berättade att de känner sig självständiga för att de arbetar på egen hand. Flera informanter lyfte även upp att de känner sig självständiga då de kan ta sig själv till arbetet och ta sig till t.ex. butiken efter arbetsdagen. Till frågan på varför de känner sig självständiga svarade en person *”Att jag känner mig självständig e att jag har något, går själv på tåg, själv på bussen, och vet verkligen hur man går dit”*. Informanten menar att hen känner sig självständig då hen rör sig själv i staden och kan ta sig till sin arbetsplats på egenhand. Informanten känner sig även självständig eftersom hen har ett arbete.

De som själv hade hand om sin lön och bankkort berättade även att de känner sig självständiga tack vare det. Många har lärt sig nya saker genom arbetet men berättade att de fått stöd och handledning i början. Vissa av informanterna får fortfarande stöd med ekonomiska ärenden. Nästan alla informanter lyfte upp att de behöver mindre stöd i vardagen tack vare att de har ett arbete.

7.5 Fritidssysselsättning som tillkommit genom arbete

Informanterna lyfte upp att de genom att ha ett avlönat arbete kan shoppa, gå till matbutiken och delta i olika hobbyn. Vissa hade redan hobbyn från tidigare medan andra kunde berätta hur de med den lön de tjänar själva köper t.ex. säsongskort för sina hobbyn. En del av shoppingen och hobbyn skedde på vägen hem från arbete medan vissa inte kombinerade dessa. För en del av informanterna var användning av kollektivtrafiken någonting de lärt sig i och med sitt arbete medan det för andra var bekant sedan tidigare.

8 RESULTATDISKUSSION

Examensarbetets syfte var att ta reda på hur personer med IF upplever delaktighet genom avlönat arbete. Som stöd för syftet fanns forskningsfrågorna om hur personer med IF upplevt delaktighet i samhället samt social delaktighet. I detta kapitel diskuteras examensarbetets resultat.

8.1 Delaktighet i samhället

Känslan av delaktighet i samhället stärks redan av att ha ett arbete (Tideman et al. 2017 s. 3). Att ha ett arbete ger personen en samhällelig roll som arbetstagare. Personer med IF känner sig jämställda med andra personer som går till jobbet på dagarna. Känslan av jämställdhet och därmed även delaktighet stärks också av att informanterna till stor del sade att de har likadana arbetsuppgifter som sina kollegor utan IF. Cramm et al. (2008 s. 273-274) menar att personer med IF som utför andra arbetsuppgifter än sina kollegor sällan känner sig delaktiga.

Ekonomiskt sätt skapar den lönen informanterna tjänar en trygghet och därmed en känsla av delaktighet i samhället. Samtidigt kan personerna lära sig att kunna spara ihop pengar och vara delaktig i samhället då hen själv kan ha hand om sina pengar och använda dem till det hen själv vill. Arbetslöshet visade sig påverka känslan av att vara utanför i samhället. Informanterna lyfte upp att stöden från Fpa är viktiga och något man inte vill påverka genom att arbeta mera. Detta kunde tolkas som att Fpa begränsar delaktigheten hos en del av personerna med IF. Samtidigt kunde det betyda att Fpa möjliggör delaktighet genom att ekonomiskt stöda personer med IF. Genom ekonomiskt stöd behöver personer med IF inte arbeta heltids arbete utan kan använda sin fritid genom att utföra meningsfulla aktiviteter som även de bidrar till delaktighet.

Genom att ha ett arbete upplevde informanterna sig mer självständiga och i behov av mindre stöd på arbetsplatsen och allmänt i vardagen. Arbetet stöder delaktighet i samhället genom att personerna självständigt kan ta sig till arbetet, göra inköp och sysselsätta sig med hobbyn och intressen. Ur ergoterapeutisk synvinkel kan man tolka den ekono-

miska tryggheten genom arbete som möjliggörare till meningsfulla aktiviteter. Då informanterna tjänar pengar har de möjlighet och råd att engagera sig i sådana aktiviteter de själv vill och finner meningsfulla. Att själv kunna välja vilka meningsfulla aktiviteter man vill engagera sig i främjar hälsan och välbefinnandet. Inom ergoterapin är det viktigt att stöda klienter till att nå god hälsa och välbefinnande genom aktivitet och delaktighet.

Flera av informanterna hade flera arbeten, både lönearbete och arbetsverksamhets arbete. Det var svårt för en del att i intervjun förstå skillnaden mellan arbetena, vilket gjorde att vissa svar var baserade på ett icke lönearbete och kunde därför inte tas med i detta examensarbete. För dessa personer verkade de inte spela en så stor roll ifall de fick lön för arbetet eller inte. Eller så visste de inte själva om vilka arbeten de fick lön för. Detta kan tolkas som att ett lönearbete inte egentligen har så stor vikt för personer med IF, utan att det är själva sysselsättningen och arbetsverksamheten som är viktig. Vi började även här fundera på ifall det i dessa fall där det för personen inte spelar så stor roll vad för sysselsättning hen deltar i, är samhället som sätter ramarna för vad som klassas som arbete och vad som bara är annan sysselsättning. Detta väckte frågor hos oss om ifall personerna med IF verkligen är delaktiga i samhället, då de inte hade kunskap om vad som är arbete med lön och vad som inte är arbete med lön. Denna okunskap kunde betyda brist på delaktighet i samhället. En person är delaktig i samhället då denne utför sociala aktiviteter eller aktiviteter utanför hemmet (Chang et al. 2013 s. 772). Enligt denna teori är alltså personerna delaktiga i samhället genom all sorts arbetssysselsättning som inte är kopplad till egna aktiviteter i hemmet. Därför kunde de ändå tolkas som delaktiga i samhället fastän de inte har ett avtalsenligt arbete.

Vi funderade på vad som är viktigast, det att samhället upplever personerna med IF som delaktiga, eller deras egna känsla om delaktighet. Som ergoterapeutstuderande vet vi att individen står i fokus och anser därför att det är viktigt att individen själv upplever sig vara delaktig istället för att fokusera på vad samhället eller andra människor anser. Som tidigare nämnt i bakgrunden lyfter även Hautala et al. (2013 s. 28-30) upp liknande tankar om att individens egen uppfattning om sitt aktivitetsutförande inom olika aktivitetsområden är viktigare i ergoterapin än hur aktiviteterna klassas av teorier eller andra personer.

8.2 Social delaktighet

Detta examensarbete bestyrker det McGlinchey et al. (2013 s. 355) skriver om att ett arbete främjar både självständighet och social delaktighet.

Arbetsmiljön bidrar till social delaktighet i och med att personerna får jobba tillsammans med kollegor och komma i kontakt med kunder. I de fall där personerna har lunchpauser eller kaffepauser tillsammans med sina kollegor stärks sociala delaktigheten ännu mer genom en gemenskapskänsla. Vissa av informanterna deltog även i av arbetsplatsen organiserade fritidsevenemang, där de kunde umgås med sina kollegor. De ovannämnda faktorerna lyfter Lysaght et al. (2017 s. 929-933) upp som bidragande faktorer för social delaktighet på arbetsplatsen.

Ekonomi kan också bidra till social delaktighet eftersom att informanterna nämnde att de genom att tjäna lön har råd till olika hobbyer. Via dessa hobbyer upplevs social delaktighet till en viss grupp av människor som utövar samma hobby.

Man kan konstatera att informanterna upplever social delaktighet genom sitt lönearbete då de kommer i kontakt med andra människor. Däremot väcker detta frågor ifall det är sysselsättning som bidrar till social delaktighet eller ifall det specifikt är lönearbetet som gör det. I detta fall anser vi att båda två bidrar till delaktighet. Lönen som informanterna tjänar bidrar till olika typer av social delaktighet samtidigt som sysselsättningen på arbetet bidrar till social delaktighet. Social delaktighet syns via sysselsättningen som sker i aktiviteten samtidigt som lönen bidrar och möjliggör att personer kan utföra andra aktiviteter, utanför arbetet, som främjar den sociala delaktigheten. Sociala delaktigheten blir därmed synlig både på arbetsplatsen och utanför arbetsplatsen.

Genom ett arbete kan man utveckla sociala nätverk (Tideman et al. 2017 s. 3). Detta har även vi kommit fram till i detta examensarbete eftersom många informanter nämnde att de fått nya vänner via deras arbete. Känslan av nyfunnen vänskap och att själv kunna skapa nya sociala kontakter via arbetet tyder även på en känsla av social delaktighet. Både Molin (2004 s.61) och Kroksmark (2014 s.7-8) menar att man måste ingå i ett socialt sammanhang för att uppleva delaktighet. Vi tolkar informanternas svar i intervjuerna som

att de genom den arbetsgemenskap och sociala tillhörighet de känner till sina kollegor, upplever delaktighet.

9 METODDISKUSSION

För att få en bakgrund till examensarbetet och uppfattning om vad vi skulle undersöka, sökte vi efter tidigare forskning. Det var svårt att hitta tidigare forskning angående delaktighet i och med lönearbete. Överlag hade vi även svårt att hitta forskning om personer med IF i arbetslivet. De flesta forskningar som hittades handlade om hur man kunde främja arbetsanställning för personer med IF. Detta tyder på det som vi även tagit upp i vår bakgrund, att få personer med IF har en anställning med avtalsenlig lön.

Vi anser att teoretiska referensramen vi valde för examensarbetet var lämplig. Den var kopplad till syftet och forskningsfrågorna och intervjufrågorna baserade sig på teoretiska referensramen och forskningsfrågorna. Därmed kopplades även resultatet till den teoretiska referensramen. Enda som vi uppfattade som negativt med vår teoretiska referensram, delaktighet, var att vi inte kunde använda delaktighet som begrepp i intervjuerna eftersom begreppet är svårt att förstå. Vi skulle inte ha fått såna svar vi nu fick av informanterna om vi använt oss av ordet delaktighet i våra intervjufrågor. Teoretiska referensramen var ändå synlig i alla intervjufrågor eftersom de alla handlade om delaktighet i samhället eller social delaktighet.

Från projektets sida önskades det att vi skulle intervjua tio personer. Detta var dock inte möjligt på grund av tidsbrist och brist på lämpliga informanter. Resultatet i studien skulle kanske ha varit mera pålitligt om vi fått flera informanter för studien. Många av intervjuerna var ganska korta och innehållet i dem var inte så rikt, därför skulle det ha varit bra ifall vi skulle ha kunnat intervjua flera personer.

Intervju som metod fungerade bra till detta examensarbete med tanke på målgruppen till intervjuerna. För att samla in material till detta examensarbete blev det bästa sättet att träffa informanterna personligen. Vi anser att det var bra att informanterna själva fick påverka på vilken plats intervjuerna skulle ske. På detta sätt blev det en bekant och trygg plats för informanten, och vi behövde inte tänka på ifall kontexteffekt skett i och med

intervjuerna. Flera av informanterna hade kommunikativa svårigheter. Därför kunde det ha varit svårt att utföra datainsamlingen via en enkät eller t.ex. genom intervju över telefon. Vi anser att vi inte skulle ha fått lika utförliga svar om vi hade utfört datainsamlingen eller intervjun på annat sätt. Genom att träffa informanterna personligen fick vi möjlighet att lite lära känna personen, ha en bättre möjlighet att läsa av situationen och ställa följdfrågor. En stor del av resultaten fick vi via följdfrågorna som ställdes.

Under själva genomförandet av intervjuerna märkte vi att vissa av frågorna var svåra för informanterna att svara på. Vi var beredda på att omformulera frågorna vilket gjorde att intervjuerna fungerade. En del svar var dock tolkningsbara vilket gjorde det utmanande i analysen, och även vissa svar blev väldigt korta med bara ja och nej svar. En del av svaren var även svåra att förstå då de inte egentligen betydde något eftersom många informanternas kommunikativa och språkliga förmågor inte var så bra.

Det som vi nu i efterhand tänker att vi kunde ha lagt ner mera tid på tillsammans med varje informant, skulle ha varit att definiera begreppet avlönat arbete. Vi skulle tillsammans med varje informant ha kunnat klargöra det ännu mera vad som i deras fall är avlönat arbete och vad som skiljer det från annan arbetsverksamhet informanten deltar i. På detta sätt skulle vi kanske ha fått mera analysmaterial eftersom vi nu från innehållsanalysen måste avlägsna svar där informanten syftade på icke avlönat arbete fastän det i intervjun frågades om avlönat arbete.

Efter de två första intervjuerna insåg vi hur viktiga följdfrågorna var och att be informanterna förklara varför de tycker på något vis. Detta ledde till att de första intervjuerna var lite kortare medan vi sedan fick mer information från de följande intervjuerna då vi insett på vilket sätt man måste ställa följdfrågor. Med fler följdfrågor från början kunde man möjligen ha fått mer information från de första intervjuerna. Vi kunde möjligen ha förbättrat oss bättre genom att testa intervjun en gång före de riktiga intervjuerna. Dock kände vi nu såhär i efterhand att alla intervjuer var så olika att det inte skulle ha varit avgörande med en övnings intervju. Genom att testa intervjun före de riktiga intervjuerna skulle vi kanske ha förstått vilka frågor som var svåra att förstå eller svara på, och kunde då redan ha förenklat dem förrän vi satte igång med de riktiga intervjuerna. T.ex. frågorna om hur

vardagen och livet såg ut före de hade ett avlönat arbete var svåra för många informanter att förstå eller svara på.

Innehållsanalysen vi gjorde för att komma till ett resultat i examensarbetet tycker vi lämpade sig väl för vårt examensarbete. Vi hade till en början svårt att förstå oss på hur innehållsanalysen skulle göras och svårt med att komma igång med den. Vi anser ändå att vi med den analysmetod vi valde, lyckades analysera ett trovärdigt resultat.

Vi anser att vi i detta examensarbete använt oss av etiskt hållbara dataanskaffnings- och undersökningsmetoder. Vi finner att vi väl har lyckats bevara informanternas anonymitet samt klargjort för informanterna vad deras deltagande innebär. Det var bra att vi före varje intervju klargjorde syftet med examensarbetet för informanterna. Det visade sig att informanterna inte var medvetna om syftet och vad deras deltagande i intervjuerna innebar förrän vi diskuterade detta med dem. De hade inte fått den förhandsinformation som vi antog att de hade fått. Det var bra att vi gjorde två olika versioner på följbrevet och samtyckesblanketten. På detta sätt kunde vi försäkra oss om att syftet med examensarbetet och informanternas samtycke blev klart för informanterna.

9.1 Arbetsfördelning i examensarbetet

I detta examensarbete har vi båda varit med och skrivit alla delar. Vi har även båda ansvarat för att söka litteratur samt tidigare forskning. Vår arbetsfördelning vid intervjuerna var att ena av oss ansvarade för intervjun och den andra för ljudupptagning och att göra anteckningar under intervjun. Vi turades om så att var och en intervjuade varannan informant. Den som inte hade intervjuarens roll kunde ändå i slutet av intervjun ännu ställa frågor till informanten. Vi anser att denna arbetsfördelning var bra eftersom den andra personen som följde med intervjun ofta kom med bra tilläggsfrågor som gav flera svar till studiens resultat. Att båda av oss närvarat vid alla intervjuer underlättade även analysarbetet. Vi hade båda varit med och hört alla intervjuer och hade därför lättare att analysera materialet och tolka resultatet.

Helhetsmässigt ser vi det som en stor styrka och fördel att vi varit två personer som skrivit detta examensarbete. Vi har haft dubbla resurser för detta examensarbete som stött det att

det varit en svår målgrupp att intervjua. Intervjuerna blev mer innehållsrika då vi båda var på plats och båda kunde ställa frågor. Vi har kunnat bolla våra tankar och idéer tillsammans och lätt kunna diskutera beslut tillsammans för att komma framåt i arbetet. Det har även skapat en bättre självsäkerhet genom att kunna diskutera och fråga varandra saker angående innehållet i examensarbetet. Motivationen har även förstärkts genom att arbeta i par, då man hela tiden tillsammans arbetat framåt.

9.2 Rekommendation för fortsatt forskning

Syftet med projektet inom vilket detta examensarbete skrivits, är att ta reda på vilka möjligheter det finns för personer med IF att placera sig i arbetslivet. Vi anser att man med vårt examensarbete får en bättre bild av hurdana arbetsplatser och arbetsuppgifter personer med IF befinner sig i. Samtidigt bevisar detta examensarbete att ett arbete är viktigt för personer med IF för att de skall uppleva delaktighet, och därmed även hälsa och välbefinnande.

Vi rekommenderar att man i fortsättningen skulle forska i vad det finns för orsaker till varför personer med IF sällan anställs till lönearbete. Detta ämne var något vi inte heller fann i tidigare forskning och något som är väsentligt att veta ifall man vill försöka skapa mera möjligheter till arbete för personer med IF. Forskning i hur ergoterapeuten kunde stöda och främja anställning för personer med IF kunde vara en idé på fortsatt undersökning efter att det utretts varför få personer med IF får en anställning.

KÄLLOR

- Arcada, 2014, *God vetenskaplig praxis i studier vid Arcada*. Tillgänglig: https://start.arcada.fi/sites/default/files/dokument/ovriga%20dokument/god_vetenskaplig_praxis_i_studier_vid_arcada_2014.pdf Hämtad: 20.11.2018.
- Avaheden, K., 2014, Delaktighet främjar hälsa hos barn och ungdomar med funktionsnedsättning I: Kroksmark, U. (red) *Hälsa och aktivitet i vardagen - Ur ett arbetsterapeutiskt perspektiv*, Förbundet Sveriges arbetsterapeuter, Nacka, s. 24-34.
- Butterworth, J., Migliore, A., Nord, D. & Gelb, A., 2012, Improving the Employment Outcomes of Job Seekers with Intellectual and Developmental Disabilities: A Training and Mentoring Intervention for Employment Consultant, *Journal of Rehabilitation*, 78 (2), s. 20 – 29. Tillgänglig: EBSCO Hämtad: 22.10.2018.
- Chang, F-H., Coster, W. & Helfrich, C., 2013, Community Participation Measures for People with Disabilities: A systematic Review of Content From an International Classification of Functioning, Disability and Health Perspective, *Archives of Physical Medicine and Rehabilitation*, 94 (1), s. 771-781.
- Cramm, J.M., Tebra, N. & Finkenflügel, H., 2008, Colleagues' Perception of Supported Employee Performance, *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*, 5 (4), s. 269 – 275. Tillgänglig: https://www.academia.edu/18525000/Colleagues_Perception_of_Supported_Employee_Performance Hämtad: 25.10.2018.
- Danielson, E., 2012, Kvalitativ forskningsintervju I: Henricson, M. (red) 2012, *Vetenskaplig teori och metod från idé till examination inom omvårdnad*, Studentlitteratur, Lund s.143-154.
- Elo, S. & Kyngäs, H., 2008, The qualitative content analysis process, *Journal of Advanced Nursing*, 62 (1), s. 107-115. Tillgänglig: <https://www.semanticscholar.org/paper/The-qualitative-content-analysis-process.-Elo-Kyng%C3%A4s/b6fbb3a44a8e946b4a231118a737a396517c83de> Hämtad: 28.01.2019.
- FDUVa, 2018, *Arbete och meningsfull sysselsättning*. Tillgänglig: <https://fduv.fi/sv/infoochmaterial/arbete/> Hämtad: 24.10.2018.
- FDUVb, 2018, *Vad är en intellektuell funktionsnedsättning?*. Tillgänglig: <https://fduv.fi/sv/infoochmaterial/intellektuellfunktionsnedsattning/> Hämtad: 24.10.2018.
- Finlands FN-förbund, 2015, FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och dess fakultativa protokoll. Tillgänglig: https://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/vammaisten_oikeudet_2016_sv_net.pdf Hämtad: 6.11.2018.
- Graneheim, U. & Lundman, B., 2004, Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness, *Nurse Education Today*, 24 (1), s. 105-112. Hämtad: 20.02.2019.

- Gustavsson, A., 2004, Inledning. I: Gustavsson, A. (red.), *Delaktighetens språk*, Studentlitteratur, Lund, s. 15–27.
- Hautala, T., Hämäläinen, T., Mäkelä, L. & Rusi-Pyykönen, M., 2013, *Toiminnan Voimaa- toimintaterapia käytännössä*, 3-4 uppl., Edita, Helsingfors.
- Håkansson, C. & Wagman, P., 2014, Aktivitetsbalans och andra aktivitetsbehov I: Kroksmark, U. (red) *Hälsa och aktivitet i vardagen - Ur ett arbetsterapeutiskt perspektiv*, Förbundet Sveriges arbetsterapeuter, Nacka, s. 16-23.
- Ineland, J., Molin, M., & Sauer, L., 2013, Normalitet och identitet i det senmoderna- om personer med intellektuella funktionshinder i relation till utbildning och arbete, *Socialvetenskaplig tidskrift*, 1, s. 53-70. Tillgänglig: <https://journals.lub.lu.se/svt/article/view/15738> Hämtad: 7.3.2019.
- Jacobsen, D. I., 2012, *Förståelse, beskrivning och förklaring – Introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialt arbete*, Studentlitteratur, Lund.
- Kroksmark, U., 2014, Aktivitet i vardagen viktigt för alla - ett arbete för arbetsterapeuter I: Kroksmark, U. (red) *Hälsa och aktivitet i vardagen - Ur ett arbetsterapeutiskt perspektiv*, Förbundet Sveriges arbetsterapeuter, Nacka, s. 7-15.
- Lundman, B. & Hällgren Graneheim, U., 2012, Kvalitativ innehållsanalys. I: Granskär, M. & Höglund-Nielsen, B., *Tillämpad kvalitativ forskning inom hälso- och sjukvården*, Studentlitteratur, Lund, s.159–172.
- Lysaght, R., Petner-Arrey, J., Howell-Moneta, A. & Cobigo, V., 2017, Inclusion Through Work and Productivity for Persons with Intellectual and Developmental Disabilities, *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 30, s. 922 – 935. Tillgänglig: EBSCO Hämtad: 22.10.2018.
- McGlinchey, E., McCallion, P., Burke, E., Carroll, R. & McCarron, M., 2013, Exploring the Issue of Employment for Adults with an Intellectual Disability in Ireland, *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 26, s. 335 – 343. Tillgänglig: EBSCO Hämtad: 22.10.2018.
- Molin, M., 2004, Delaktighet inom handikappområdet- en begreppsanalys. I: Gustavsson, A. (red.), *Delaktighetens språk*, Studentlitteratur, Lund, s. 61–82.
- Noelia, F., Jenaro, C., Orgaz, B.M. & Martín, V.M., 2011, Understanding Quality of Working Life of Workers with Intellectual Disabilities, *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 24, s. 133 – 141. Tillgänglig: EBSCO Hämtad: 22.10.2018.
- Piskur, B., 2013, Social participation: Redesign of education, research, and practice in occupational therapy, *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*, 20, s. 89-95. Tillgänglig: EBSCO Hämtad: 23.4.2019.
- Sjöberg, M., 2002, Att ha ett arbete är att vara delaktig. I: Sjöberg, M. (red.), *Arbetsliv och funktionshinder*, Studentlitteratur, Lund, s. 15-20.
- Tideman, M., 2004, Lika som andra – om delaktighet som likvärdiga levnadsvillkor. I: Gustavsson, A. (red.), *Delaktighetens språk*, Studentlitteratur, Lund, s. 119–136.

- Tideman, M., Lövgren, V. & Szönyi, K., 2017, Intellectuell funktionsnedsättning och arbete, 10, s. 1 - 8. Tillgänglig: <https://forte.se/app/uploads/2017/09/fik-10-webb.pdf> Hämtad: 6.11.2018.
- Tuominen, P., 2006, Intellectuell funktionsnedsättning- Utvecklingsstörning. I: *1177 Vårdguiden*. Tillgänglig: <https://www.1177.se/Fakta-och-rad/Sjukdomar/Utvecklingsstorning/> Hämtad: 30.10.2018.
- Vernerinet, 2017, *Työelämäsastoa*. Tillgänglig: <https://verneri.net/yleis/tyoelamasa-nastoa> Hämtad: 5.11.2018.
- Vessby, K. & Kjellberg, A., 2010, Participation in occupational therapy research: a literature review. *British Journal of Occupational Therapy*, 73(7), s. 319-326.

BILAGA 1. INTERVJUGUIDE

Intervjuguide

1. Var jobbar du?/ var jobbade du då du fick lön för arbete?
2. Hur länge har du jobbat där?
3. Vad brukar du göra på jobbet, hur ser dina arbetsuppgifter ut?
 - a. Gör de andra på jobbet samma saker som du? (*social delaktighet & delaktighet i samhälle*)
 - b. Jobbar du tillsammans med dina kollegor?
 - c. eller har du paus tillsammans med dem? (*social delaktighet*)
4. Har du fått nya vänner i och med ditt jobb? (*social delaktighet*)
 - a. På vilket sätt känner du att ni blivit vänner? Umgås ni utanför arbetet? Pratar ni om personliga saker som inte handlar om jobb?
5. Hur har din vardag eller ditt liv ändrats sen du fick ett jobb? (*delaktighet i samhället & social delaktighet*)
 - a. Känns det annorlunda nu när du har ett jobb än före du hade ett jobb?
 - b. Känner du dig mer självständig? Mindre beroende av andra?
 - c. Rörlighet i samhället, hur tar du dig till jobbet? Gör du något på vägen hem?
 - d. Skulle du känna dig utanför eller annorlunda om du inte skulle ha ett lönearbete?
 - i. Kände du dig annorlunda än dem före du hade ett jobb?
6. Har du själv hand om lönen du får för ditt arbete? (*delaktighet i samhället*)
 - a. Vad brukar du göra med dina pengar? (Butik, Bank, Shopping, Café, Hobbyn, boende?)
 - b. Skulle du klara dig utan din lön?
 - c. Känner du att du behöver mindre stöd av andra människor när du tjänar egen lön?
7. Vill du berätta något mer?

BILAGA 2. FÖLJEBREV

Följebrev & samtycke

Hej!

Vi är Frida och Victoria och vi studerar ergoterapi vid Yrkeshögskolan Arcada i Helsingfors. Vi skriver ett examensarbete inom projektet ”Rätt till arbete för personer med intellektuell funktionsnedsättning (IF)”, vars uppdragsgivare är Kårkulla. Syftet med detta examensarbete är att ta reda på hur Ni skulle beskriva er upplevelse av delaktighet genom Ert arbete. Ni blir kontaktade eftersom Ni har erfarenhet av arbete. Vi skulle vara tacksamma om Ni ville delta i vår studie genom en intervju. Tid och plats för intervjun kommer att ske enligt överenskommelse. Ni behöver inte förbereda Er för intervjun.

Intervjun kommer att bandas in. Allt material kommer att behandlas konfidentiellt och förstöras då vårt arbete är klart. Det är bara vi och vår handledare som kommer att ha tillgång till materialet.

Som handledare från Yrkeshögskolan Arcada fungerar Tove Werner.

Ni har all rätt att själv bestämma ifall Ni vill delta i detta projekt. Ni har rätten att när som helst avbryta utan vidare motivering. Ni kommer att förbli anonym och inte kunna bli igenkända. Detta eftersom materialet från intervjun endast används i resultatdelen av arbetet, där det inte går att känna igen enskilda personer. Allt material kommer att förstöras då arbetet är klart.

Kontakta oss eller vår handledare ifall Ni har frågor.

Frida Anthoni
+358504387621
frida.anthoni@arcada.fi

Victoria Stude
+358442817070
victoria.stude@arcada.fi

Handledare:

Tove Werner, Ergoterapeut (HYH) Lärare i ergoterapi
+358 207 699 692
tove.werner@arcada.fi

Med att underteckna ger jag mitt samtycke till att delta i denna intervju. Jag förstår vad syftet med intervjun är och att jag deltar frivilligt samt anonymt och har rätt att avbryta intervjun.

Underskrift och namnförtydligande

Ort och datum

BILAGA 3. FÖLJEBREV LÄTTLÄST

Information till deltagare

Studenterna Frida och Victoria
från yrkeshögskolan Arcada
vill göra en undersökning
tillsammans med kårkulla.

Vi undersöker
hur personer med intellektuell funktionsnedsättning
upplever delaktighet genom betalt arbete.

Intellektuell funktionsnedsättning
betyder utvecklingsstörning.

Delaktighet betyder
att vara med, vara tillsammans.

Vi vill veta hur du
upplevt att ha ett arbete.

Vi gör undersökningen
med hjälp
av Intervju.

Du deltar frivilligt
och har rätt
att när som helst

säga att du
inte vill vara med.

Ingen annan än de som
jobbar med undersökningen
vet vad du svarat.

Vår handledare är
Tove Werner
ergoterapi lärare.

Kontakta oss eller vår handledare
ifall du har frågor.

Frida Anthoni

+358504387621

frida.anthoni@arcada.fi

Victoria Stude

+358442817070

victoria.stude@arcada.fi

Handledare:

Tove Werner, Ergoterapeut (HYH) Lärare i ergoterapi

+358 207 699 692

tove.werner@arcada.fi

Jag vill vara med i undersökningen

Datum _____

Underskrift

Skriv ditt namn med stora bokstäver
